

RESUMÉ

Multilingualism in the Czech Literature: the classification

After 1989, in czech literature there are more and more writers, which change the language of their books. But it is not a new phenomenon: also in old czech literature we can find many forms of multilingualism (Latin or German for example). The paper focuses on the issues of multilingualism in czech literature. It tries to classificate it, based on national affiliation of writers, their literary language and other criterions. There is also a possible definition of multilingualism, adapteted for czech literature. It follows presentation of the most important czech authors of books written in other language than czech after 1989 like Libuše Moníková or Michael Stavarič (german), Milan Kundera and Petr Král (french) or Mark Slouka and Jan Novák (english).

Keywords: multilingualism, Czech literature, exil literature

doc. Mgr. Radek Malý, Ph.D.
Filozofická fakulta Univerzity Palackého
Katedra bohemistiky
tř. Svobody 26
771 80 Olomouc
radek.maly@upol.cz

K PROBLEMATICE JINOJAZYČNOSTI V ČESKÉ LITERATUŘE: POKUS O KLASIFIKACI

RADEK MALÝ

V české literární historiografii stále ještě převažuje názor, že do české literatury spadá výhradně literatura psaná česky. Přesto české literární dějiny od prvopočátků ukazují, že i jiné jazyky mají v české literatuře své zastoupení, bez nějž by obraz české literatury nebyl úplný. Každý jazyk jinak, v jiných kulturních souvislostech a v jiných dějinných obdobích zasáhl do vývoje české literatury opakovaně způsobem, který lze považovat za zásadní a nepřehlédnutelný. Mnohé literární příručky a přehledy dějin literatury přitom už považují toto nikoli jazykové, ale teritoriální kritérium za také možné či dokonce za primární a např. v aktuálním vydání publikace olomouckých bohemistů *Panorama české literatury* najdeme vedle česky psané rovněž literaturu psanou latinsky a německy, ale v případě některých výjimečných autorů i jinými jazyky.

Směrem k současnosti se jejich spektrum rozšiřuje a jinojazyčnost českých literárních děl nabývá stále rozmanitějších podob: v období po roce 1989 pozorujeme v nejmladší české literatuře výraznou tendenci pronikat do jiných kultur nejen prostřednictvím překladů, ale také díly psanými přímo v jazyce dané země, pochopitelně primárně pro její čtenáře. Jinojazyční spisovatelé bývají – zejména kvůli jazykové, ale i obecně kulturní bariéře – z české literatury vylučováni, a dlužno podotknout, že nejednou na základě vlastního rozhodnutí vymanit se z českého kulturního kontextu. Přesto se domníváme, že je oprávněné jejich tvorbu zahrnout do české literatury. Česká literatura psaná v jiných jazycích je, co se týče pestrosti těchto jazyků, původu jejích autorů i motivace jejich rozhodnutí tvořit v jiném jazyce, velmi různorodá. Vnímejme tento příspěvek jako vstupní pokus o zachycení základních kontur tohoto jevu a navržení jeho typologie.

Zde je na místě upozornit na to, že není naší ambicí vymezovat se vůči zavedenému pojmu „vícejazyčnosti“, který v souvislosti požívá v současné české literární vědě, ale i lingvistice značné pozornosti. V českém prostředí se jeho průzkumu věnuje např. Petr Mareš, který mu věnoval dvě monografie (Mareš 2007, 2012): v jeho knize „*Also: nazdar*“. *Aspekty textové vícejazyčnosti* je také okrajově užit pojem „jinojazyčnost“, který jsme zvolili pro naše účely. Mareš správně poznamenává, že se jím dává najevo jakási hierarchizace textů a navrhuje označení „bázový jazyk“ (v našem případě pro češtinu) a „jazyky včleněné“ (všechny kromě češtiny) (Mareš 2007: 14).

Fenoménem vícejazyčnosti se zabývaly i studie (včetně překladových) monotematického čísla časopisu *Česká literatura* 6/2014. Nejblíže našemu pojetí stojí práce zahraniční: především průlomová monografie rakouského jazykovědce a sociologa Georga Kremnitze *Mehrsprachigkeit in der Literatur* vydaná

roku 2004. Ztotožňujeme se však i s pozicemi, jaké ve svých studiích zaujímá polská badatelka Joanna Czaplińska (Czaplińska 2007, 2013 a 2014): ve svých úvahách o jazykové konverzi Věry Linhartové, Milana Kundery či Libuše Moňkové bere v potaz kontext: tedy období, ve kterém jinojazyčné dílo vzniká, vnitřní motivaci autora ke změně jazykového kódu a také roli čtenářstva, které je takové dílo schopno oslovit.

Nejsnáze by se dalo říci, že jinojazyčnost, jak ji chápeme, lze považovat za podmnožinu jevu označovaného jako vícejazyčnost v literatuře. Nezajímá nás tak docela moment střetu a přepínání jazykového kódu, i když se bezpochyby jedná o neuralgické místo celého procesu formulování díla v jiném jazyce. Těžištěm zájmu není ani využití prvků jino- či cizojazyčných. Budeme se soustředit výhradně na výsledky tohoto procesu, tedy finální literární díla, která jsou cele fixována v jiném než českém jazyce, a přesto náleží české literatuře. V zásadě tedy popisujeme díla autorů, kteří buď tvoří svá díla ve více jazycích souběžně, nebo přešli od tvorby v češtině k tvorbě v jazyce jiném. Že to v dějinách literatury není nijak výjimečný jev, dokazují například takoví velcí, jako jsou Samuel Beckett (přechod od angličtiny k francouzštině), Vladimír Nabokov (od ruštiny k angličtině) či Oscar Wilde (kvůli britským zákonům zapovídajícím ztvárnění biblických postav na jevišti ve francouzštině napsané drama *Salome*).

Vnímání fenoménu české literatury psané v jiných jazycích má svůj dobový rámec, který se v závislosti na daném historickém diametrálně liší. Zatímco v moderní, poválečné české literatuře je jinojazyčnost vnímána jako cosi mimořádného či exotického, je žádoucí si uvědomit, že prakticky celé předchozí období až do nejzazších počátků české literatury byl bilingvismus nebo dokonce multilingvismus jejím přirozeným rysem. V tomto duchu ostatně o vzájemné česko-německé jazykové prostupnosti na úrovni literárních děl na českém území až do konce devatenáctého století publikovali výstupy svých výzkumů např. Marek Nekula (Nekula 2011) či Václav Petrbok (Petrbok 2012). Také lze těžko zpochybnit fakt, že historicky vzato je čeština až pátým jazykem české literatury: po staroslovenštině, latině, němčině a hebrejštině (tu jako další jazyk staročeských literárních děl popsal Roman Jakobson). Po řadu staletí měla v Evropě nadnárodní platnost latina jako jazyk náboženský, vzdělanecký a úřední: šlo o tzv. kulturní vícejazyčnost (diglosii). Do značné míry někdejší pozici latiny v současnosti přebírá angličtina, avšak zatím ne v oblasti produkce uměleckých textů (i když se lze domnívat, že literárních textů vznikajících v angličtině ze zcela pragmatických důvodů – kvůli kontaktu s větší čtenářskou obcí – bude přibývat). V případech textů odborných je to však s ohledem na nutnost jejich mezinárodní recepce dnes už běžný jev.

Pokusme se nyní formulovat kritérium, které by jinojazyčnou českou literaturu dostatečně jasně definovalo. Za jinojazyčnou budeme tedy považovat taková původní literární díla, která se na základě etnického původu autorů či jejich teritoriální příslušnosti k českému území vztahují k českému kul-

turnímu kontextu a jsou psaná jiným jazykem než češtinou. Toto kritérium je formulováno záměrně velice volně, aby pokrylo co nejširší škálu autorů a děl z různých období, ale zároveň tak, aby vyloučilo díla autorů jiných národností, kteří sice vytvořili díla bez českého kontextu nemyslitelná, ale jež je zároveň možno bez diskuzí zařadit k literatuře jiné.

Zmíňme jako příklad nutnosti jemnějších měřítek básnické dílo dvou evropských autorek druhé poloviny dvacátého století. Pozdní sbírky básní francouzské básnířky Suzanne Renaud, manželky Bohuslava Reynka, která v izolaci petrkovského statku vytvářela poezii sice ve francouzském jazyce, ale vycházející z reálií jejího českého „druhého domova“, vstupují díky překladům, literárním kontaktům autorky a nemožnosti soudobé recepce ve Francii do kontextu téměř výhradně českého. Naproti tomu soubor lyrických próz španělské básnířky Clary Janés s názvem *La voz de Ofelia* (2005; český vyšlo jako *Oféliin hlas* roku 2009), v nichž autorka reflektuje svůj specifický umělecký a lidský vztah k Vladimíru Holanovi a jeho poezii, jednoznačně náleží literatuře španělské: ačkoli bez inspirace Holanovou *Nocí s Hamletem* by text nikdy nevzniknul.

Podle výše uvedeného kritéria je škála jazyků, ve kterých jinojazyčná česká literatura vznikala a vzniká, velmi pestrá. Spadají sem staré literární památky psané staroslověninou, latinou a hebrejštinou, potom velmi rozmanitá tvorba v němčině, vytvářející jakési paralelní literární dějiny souběžné s literaturou psanou česky, dále literární tvorba v jazycích národnostních menšin: polština, romština a spíše hypoteticky vietnamština, a v neposlední řadě jazyky literárních děl některých českých emigrantů, tedy kromě němčiny především francouzština a angličtina, ale také norština a švédština. Tento výčet velmi pravděpodobně není úplný, protože by bylo třeba zahrnout velmi různorodou tvorbu cizinců působících na českém území a ovlivněných českými reáliemi; řada děl jednoduše není v českém prostředí známa.

Bylo by dokonce možné i pokusit se sestavit jakousi typologii autorů, kteří psali nebo píšou jiným jazykem než česky, podle územního kritéria. Jednak jsou to Češi působící na českém území (veškerá česká literatura psaná latinsky, ale také neolatiná poezie Eugena Brikciuse či německým jazykem psané básně Jakuba Demla nebo Ivana Wernische). Druhou kategorii představují Češi v zahraničí (zejména emigranti). Samostatně lze jako třetí kategorii vyčlenit cizince literárně činné na českém území a v rámci české literatury (věrozvěsti Konstantin a Metoděj, minesengr Reinmar von Zweten, výše zmíněná básnířka Suzanne Renaud či současní olomoučtí básníci spjatí s univerzitou, anglicky píšící Američan Matthew Sweeney a německy píšící Italka z Jižního Tyrolska Sabine Voda-Eschgfäller). Čtvrtou kategorii představuje literární tvorba národnostních menšin. A jako hypotetickou pátou kategorii navrhuje tvorbu cizinců mimo české území – ale zde se jedná o konstrukt, který jsme na začátku vyloučili, neboť taková tvorba vždy primárně spadá do kontextu jiné kultury.

Mnohem závažnější než výčet jazyků, o nichž lze uvažovat, je zamyšlení nad motivací autorů k tomu, aby užili jiný jazyk než češtinu. Ukazuje se totiž, že důvody, proč autor nezvolí za svůj literární jazyk mateřštinu, jsou obecnější a přesahují hranice specifického českého prostoru s jeho složitým vývojem. Pokud se tedy pokusíme zobecnit příčiny toho, proč se tak dělo či děje, lze klasifikovat dvě hlavní následující kategorie. Může se jednat o běžný způsob literární komunikace v dané době na daném území – to je v českém prostředí případ staroslověnštiny, latiny i němčiny. I v tomto případě se však většinou jedná o záměrnou volbu jazykového kódu. Anebo jde o cílený vstup autora do jiného než českého literárního kontextu – což je případ většiny textů českých autorů, kteří emigrovali a (většinou postupně) ovládli jazyk hostitelské země natolik dobře, že se rozhodli přijmout jej i za jazyk svých literárních děl. Zde je potom potřeba jemněji rozlišovat, neboť se ukazuje, že do „české“ literatury lze v tomto případě zařadit zejména ty texty, které vycházejí z českých realit.

Motivace ke zvolení jiného jazykového kódu může být samozřejmě i jiná, avšak potom lze uvažovat spíše o výjimečných, solitérních případech: například jmenujme sedmijazyčnou básnickou sbírku *Sedmihlášek* Jana Křesadla, v níž se jedná zčásti o manifestaci jazykové a literárně-řemeslné virtuozity, zčásti o postmoderní literární hříčku, nebo násobně vícejazyčnou sbírku Ivana Blatného *Pomocná škola v Bixley*. Specifickým případem jsou pak už zmínění cizinci píšící na českém území svou mateřštinou – u těch se paradoxně může jednat o zrcadlový efekt k výše popsanému, kdy někdy sami přejdou k autonomní, nepřekladové tvorbě psané česky, jako u současné básničky a prozaičky polského původu Renaty Putzlacher.

Zaměřme nyní pozornost na současnou českou literaturu (tedy v období po r. 1989), neboť ta nabízí největší pestrost jazyků, v nichž vzniká, a tím vyvolává potřebu diskuze na toto téma. Díla autorů píšících jinak než česky se stávají součástí české literatury prostřednictvím překladů do češtiny (často dokonce autopřekladů), nebo také témat, jimiž se zabývají – v případě emigrantů a jejich potomků právě zkušenost ztráty domova a jeho nového hledání tvoří často tematický plán těchto děl.¹

Dominantním vyjadřovacím jazykem jinojazyčných autorů českého původu nadále zůstala němčina – kromě jiného z důvodu historické i geografické blízkosti české kultuře. Pozdní slávy se tak po roce 1989 dočkala Lenka Reinerová (1916–2008), poslední svědek česko-německo-židovské kulturní symbiózy v meziválečné Praze. Většina jejích knih však vyšla v češtině až po roce 2000. V jejím případě se ukázalo, že jinojazyčnost může mít i marketingový potenciál: coby „poslední německy píšící pražská spisova-

/1/ Současné jinojazyčné autory představujeme výběrově.

telka“ ztělesňovala tradici zastupovanou velikány, jako byli Franz Kafka nebo Egon Erwin Kisch.

Němčina je také mateřtinou autorů, kteří byli po druhé světové válce nuceně vysídleni. V jejich díle doznívají leckdy nostalgicky zabarvené tóny česko-německého soužití na českém území. Se vzpomínkami na dětství a mládí strávené na Moravě v období druhé světové války se ve svém díle konfrontuje současná švýcarská spisovatelka a výtvarnice, rodačka ze Šternberka Erica Pedretti (*1930) např. v knize *Engste Heimat* (1995, česky jako *Nechte být, paní Smrti*, 1997). Z autorů odsunutých v dětství z českého území dále v německém prostředí vynikl například liberecký rodák Otfried Preussler (1923–2013), autor mnoha úspěšných knih pro děti a mládež známých i v Česku. Dospělým čtenářům je určen Preusslerův humoristický román *Die Flucht nach Ägypten: Königlich böhmischer Teil* (1978, česky pod názvem *Útěk do Egypta přes Království české* vyšel roku 1996), v němž svatá rodina prchá před Herodovým pronásledováním zcela samozřejmě přes české pohraničí, jak jej autor poznal ve svém dětství.

Němčina se také stala jazykem volby některých emigrantů. Výhradně v němčině své romány napsala v zahraničí uznávaná spisovatelka českého původu Libuše Moníková (1945–1998). Po studích germanistiky a anglistiky na Univerzitě Karlově emigrovala do SRN a od počátku osmdesátých let se věnovala výhradně psaní. Svůj první román *Eine Schädigung* (*Újma*, 1981; česky nevyšlo) začala psát česky, ale dokončila jej již v němčině a to-muto jazyku pak zůstala věrná i ve svých dalších románech, esejích i dramatech. Ve svých rafinovaně vystavěných prózách se často zabývala příběhy emigrantů, jejich vztahem k mateřtině a k vlasti. Rovněž autorčin odborný zájem o Franze Kafku dokládá návaznost na tradice německé literatury vznikající v českých zemích. Politický převrat roku 1989 měl na Moníkové dílo dvojí dopad: na jedné straně ztratilo zčásti na aktuálnosti její velké téma emigrantství, na druhé straně mohla být prostřednictvím překladů svých děl vsazena do kontextu české literatury – k čemuž však došlo až se značným zpožděním a z velké části bohužel až po autorčině smrti.

Specifické postavení mezi českými spisovateli, kteří se prosadili v německém jazykovém prostředí, zaujímá Ota Filip (*1930). Svá díla píše a vydává paralelně v České republice i v Německu, přičemž je sám autorem obou jazykových verzí. V důsledku toho se české a německé vydání často podstatně liší, neboť autor přihlíží ke svému publiku a obohacuje děj o některé pasáže a reálie či některé naopak vypouští. V básnické tvorbě psané německy pokračuje i po roce 1989 Jiří Gruša (1938–2011). Svůj pohled spisovatele rozkročeného mezi dvě kultury Jiří Gruša uplatňuje v knize *Gebrauchsanweisung für Tschechien* (1999, česky pod názvem *Česko – návod k použití* vyšlo roku 2001). Literaturou faktu a zájmem o českoněmecká témata se v Německu dokázala prosadit také spisovatelka a publicistka a někdejší členka skupiny Šestatřicátníků Alena Wagnerová (*1936), která do Německa odešla roku

1969. Kromě svých monografií o novinářce Mileně Jesenské (*Milena Jesenská*, 1996), baronce Sidonii Nádherné (*Sidonie Nádherná a konec střední Evropy*, 2010) či rodině Franze Kafky (*V ohnisku nepokoje: Hermann Kafka a jeho rodina*, 2003) sestavila i dvě knihy rozhovorů s někdejšími obyvateli Sudet (*Odsunuté vzpomínky*, 1993 a *Neodsunuté vzpomínky: česká zkušenost pohraničí*, 2000). Všem těmto knihám předcházelo jejich vydání v němčině.

U následujících tří autorů je pozoruhodné, že přestože se v německy mluvících oblastech snažili prosadit „běžnou“ literární produkci hostitelské země, veřejnost i odborníky zaujala především jejich autobiograficky zaměřená díla, ve kterých se vrací k momentům své emigrace a době, která jí předcházela. Milan Ráček (1943) emigroval po okupaci Československa roku 1968 do Rakouska. Svá prozaická díla publikoval od konce devadesátých let, v českém jazyce například roku 2015 vyšel biografický román *Na jeden život příliš* (v originále *Für ein Leben zu viel*, 2005). Prozaik Jan Faktor (1951) emigroval z jiných než politických důvodů: roku 1978 se přestěhoval za svou manželkou do východního Berlína. Zpočátku psal své texty česky a překládal je do němčiny. Jeho románovým debutem byl v roce 2006 *Schornstein* (*Komín*, česky nevyšlo), s pozitivním ohlasem se pak setkal autobiograficky laděný román z roku 2010 *Georgs Sorgen um die Vergangenheit oder Im Reich des heiligen Hodensack-Bimbams von Prag*, který s výraznými autorskými úpravami vyšel česky pod názvem *Jiříkovy starosti o minulost* (2015). Od roku 1982 žije v Bavorsku Jaromír Konečný (1956). V Německu se prosadil jako úspěšný autor slam poetry a knižně začal vydávat soubory povídek původně určené pro živá vystoupení. Úspěch sklídl například jeho román pro mládež *Hip und Hop und Trauermarsch* (2006, v češtině jako *HipHop a smuteční marš*, 2008) či román *Mährische Rhapsodie* (1998, v češtině jako *Moravská rapsodie*, 2008).

Díla obracející se k minulosti píšou i potomci někdejších emigrantů. Tak například Katja Fusek (pův. jm. Kateřina Fusková, 1968) emigrovala jako desetiletá s matkou do Švýcarska. V roce 2002 debutovala románem *Novemberfäden* (*Listopadová vlákna*), ve kterém tematizuje svou zkušenost ztráty vlasti a rodné řeči. Spisovatel a překladatel Michael Stavarič (1972) žije od roku 1979 v Rakousku, kam emigrovali jeho rodiče. Pozornost vyvolal jeho román *Stillborn* vydaný roku 2006 (česky vyšel pod názvem *Mrtvorozená Eliška Frankensteinová* roku 2009), jakož i další dva česky vydané romány a oceňovaná je i jeho tvorba pro děti. Do němčiny Stavarič přeložil např. díla Petry Hůlové nebo Patrika Ouředníka.

Hned několik českých autorů svou schopností publikovat v cizím jazyce vstoupilo do francouzského literárního kontextu. Nejvýznamnějších z nich – a světově nejproslulejší současný český spisovatel vůbec – je bezesporu Milan Kundera. Byť ve Francii žije už od roku 1975, jeho cesta k psaní textů ve francouzštině byla pozvolná: ačkoli eseje a rozhovory publikoval ve francouzštině, v osmdesátých letech připravoval francouzské překlady

svých beletristických děl a posledním románem psaným v češtině byla *Nesmrtelnost* – podobu vydání tohoto textu v rodném jazyce (1993) však ovlivnila Kunderova spolupráce na překladu do francouzštiny (*L'Immortalité*, 1990), jak sám autor vysvětluje v doslovu k českému vydání textu. V tomto románu se Kundera také odpoutává od českých reálií a postav spjatých s českým prostředím. Všechny své další romány už Milan Kundera napsal francouzsky a k jejich překladu do češtiny nedal svolení, avšak např. v románu *L'ignorance* (2000) se opět vrací k problematice české emigrace.

Díla dalších spisovatelů píšících také francouzsky většinou vycházejí i česky, pokud jim dokonce české vydání nepředchází. Z románů bilingvního autora Patrika Ouředníka (1957) tak zatím nebyla přeložena pouze kniha *Histoire de France. À notre chère disparue* (2014, *Dějiny Francie. Naši drahé zesnulé*). Romanista a překladatel Václav Jamek (1949) roku 1989 získal ve Francii dokonce prestižní ocenění za text na pomezí eseje a prózy nazvaný *Traité des courtes merveilles* (*Traktát o chatrných divích*). Zamýšlel se v něm nad stavem lidské civilizace na konci 20. století a uvažoval o příčinách a přetrvávání konvenčních tabu v umění, politice i sexualitě. Svou bohatou básnickou a prozaickou tvorbu paralelně v češtině i francouzštině od konce sedmdesátých let publikuje také Petr Král.

Nejen ve Švédsku se literárně prosadila spisovatelka a novinářka Kateřina Janouchová (1964), žijící od svých deseti let ve Stockholmu. Její knihy pro dospělé i pro děti se většinou týkají otázek rodinných vztahů a sexuologie a do češtiny je autorka nechává překládat. To platí i pro knihu *Sommarbarn* (česky pod názvem *Ukradené dětství*, 2007), která pojednává o údělu dcery disidenta v emigraci. Rovněž ve Skandinávii, konkrétně v Norsku, se zrodila úspěšná spisovatelská kariéra Michaela Konůpka (1948), který do Norska emigroval záhy po podpisu Charty 77. Svůj první román *Böhmerland 600 cc* (1987) začal psát česky, avšak dokončen byl už v norštině. Konůpek sám pak připravil jeho českou verzi, která vyšla pod stejným názvem roku nejprve v roce 1989 ještě v exilovém nakladatelství a v roce 1996 i v Česku. Tento autobiograficky laděný román pojednávající o dospívání v Československu v šedesátých letech z pohledu osmnáctiletého vypravěče byl v Norsku velmi dobře přijat a roku 1993 následovalo jeho volné pokračování s názvem *I sin tid* (*Svého času*), z něž v češtině vyšly jen ukázky v časopisech. Konůpek v devadesátých letech v norštině dále publikoval knihy povídek *Hittil* (*Dosud*, 1997), esejů o střední Evropě *Mellomspill* (*Mezihra*, 1991) a reportážních črt z období listopadových událostí roku 1989 *Dagbok fra Praha* (*Deník z Prahy*, 1990).

Dalším potomkem emigrantů, který se literárně prosadil za hranicemi České republiky, je Čechoameričan Mark Slouka (1958). Ve dvou dílech Slouka zpracovává i české reálie: v knize povídek *Lost Lake* (1998, česky jako *Ztracené jezero* roku 2002) zachycuje genia loci skutečného jezera poblíž New Yorku a život a vzpomínky komuny českých exulantů obývajících jeho

břehy. Nejvýrazněji se do vlasti svých rodičů autor vrací svým románem *The Visible World* (2007, česky vyšel pod názvem *Viditelný svět* roku 2008). Jde o autobiograficky zabarvený příběh syna českých emigrantů, který pátrá po okolnostech předcházejících emigraci jeho rodičů z Československa roku 1942. Převážně anglicky stále píše svá díla i do Chicaga emigrovavší Jan Novák (1953). Až na výjimky (*The Grand Life*, 1990 – *Grandiózní život*) se snaží, aby jeho anglicky napsaná díla vyšla i v češtině, přičemž se na jejich překladu většinou sám podílí.

Jazykové kritérium se tedy ukazuje jako nedostatečné na to, aby zmapovalo českou literaturu v celé její šíři – přesto bývá stále vnímáno jako hlavní, ne-li přímo jediné. Důvodem tohoto současného pohledu může být politická, potažmo sociální, a následně kulturní izolace, v níž se česká literatura ocitla v důsledku poválečného vývoje, ačkoli paradoxně v Československu, tedy státě dvou národů. Následkem holokaustu a v důsledku vysídlení velmi výrazné německy mluvící menšiny se z území Čech a Moravy vytratila tradiční kulturní pestrost. Proto se i v české literární historiografii zažil názor, že skutečně „česká“ je pouze literatura psaná česky, což však pestrost současné jazykové situace v české literatuře vyvrací. Věříme, že se podařilo ukázat, že je na místě tento názor korigovat a české literatuře aspekt vícejazyčnosti vrátit se všemi inovacemi, které v tomto duchu přináší současnost.

LITERATURA

BOCHMANN, Klaus (ed.)

2009 *Sprachliche Individuation in mehrsprachigen Regionen Osteuropas. 2: Ukraine* (Leipzig: Leipziger Universitätsverlag)

CORNEJO, Renata

2004 „Ledová tříšť se prolamuje. K recepci díla Libuše Moníkové v její vlasti“; *Labyrint Revue*, č. 15–16, s. 75–79

CZAPLIŃSKA, Joanna

2014 „Konwersja językowa pisarzy pochodzenia środkowoeuropejskiego jako strategia komunikacji z literaturą większościową“; *Porównania*, č. 14, s. 9–18

2007 „Změna prostoru, změna jazyka. Otázka jazykové konverze exilových spisovatelů“; in KOTEN, Jiří (ed.): *Prostor v jazyce a literatuře* (Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem), s. 42–51

2013 „Wokół dwujęzyczności czeskich pisarzy emigracyjnych. Literatura jako transgresja“; *Studia Slavica XVII*, č. 2, s. 112–121

ČEŠKA, Jakub

2013 „Francouzské romány Milana Kundery“; *Tvar*, č. 14, s. 8–9

FORSTER, Leonard

1972 *Dichten in fremden Sprachen. Vielsprachigkeit in der Literatur* (München: UTB)

KREMNITZ, Georg

2004 *Mehrsprachigkeit in der Literatur. Wie Autoren ihre Sprache wählen. Aus der Sicht der Soziologie der Kommunikation* (Wien: Praesens Verlag)

KUNDERA, Milan

1993 *Nesmrtelnost* (Brno: Atlantis)

MACHALA, Lubomír (ed.)

2015 *Panorama české literatury – 2. díl (po roce 1989)* (Praha: Knižní klub)

MAREŠ, Petr

2007 *„Also: nazdar“. Aspekty textové vícejazyčnosti* (Praha: Karolinum)

2012 *Nejen jazykem českým. Studie o vícejazyčnosti v literatuře* (Praha: Karolinum)

NEKULA, Marek

2011 „Kanonizace monolingvalismu. Kanonizace multilingvalismu?“; *Česká literatura* 59, č. 6, s. 791–812

PETRBOK, Václav

2012 *Stykání nebo potýkání? Několik kapitol k dějinám česko-německo-rakouských literárních vztahů v českých zemích mezi Bílou horou a napoleonskými válkami* (Praha: Triáda)

PETRBOK, Václav (ed.)

2014 *Česká literatura* 63, č. 6

RICHTEROVÁ, Silvie

2004 „Polyglotismus v češtině“; in idem: *Místo domova* (Brno: Host), s. 132–143

SCHMELING, Manfred – SCHMITZ-EMANS, Monika (eds.)

2002 *Multilinguale Literatur im 20. Jahrhundert* (Würzburg: Königshausen & Neumann)